

2.17. Формування системи безперервного професійного розвитку лікарів в Україні на сучасному етапі

*Голованова І.А., Ляхова Н.О.,
Белікова І.В., Філатова О.В.*

Останніми роками концепція навчання впродовж життя стала визначальним елементом у формулюванні Європейським Союзом стратегій щодо формування найбільш конкурентоспроможного і динамічного суспільства. Ця концепція базується на знаннях та є головною метою в розробці Європейської стратегії працевлаштування [10]. Концепція навчання людини протягом усього професійного життя – одна з основних доктрин організації та розвитку професійної освіти у другій половині ХХ – початку ХХІ ст. Вона містить вищу професійну освіту і неформальну освіту, що здійснюється поза навчальними закладами, та інформальну освіту [11].

У 1972 році в Копенгагені Всесвітньою федерацією медичної освіти (ВФМО) при розробці глобальних стандартів виділено три міжнародні цільові групи (для кожної з трьох фаз медичної освіти):

- основна (магістратура) медична освіта (ВМЕ);
- післядипломна медична освіта (РМЕ);
- безперервна медична освіта (НМО) / професійний розвиток лікарів (СРД).

Місія ВФМО полягає в прагненні до поліпшення надання медичної допомоги населенню в усьому світі через упровадження наукових та етичних стандартів у медичну сферу. Функціонування ВФМО відбувається на всіх етапах медичної освіти: базовій медичній освіті, післядипломній медичній освіті, підготовці фахівців, неперервній професійній освіті / безперервному професійному розвитку [12, 13].

ВФМО – «зонтична» організація, що має у своєму складі шість регіональних асоціацій із медичної освіти. Діяльність ВФМО пов'язана з Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) та Регіональними Бюро ВООЗ, а також ЮНЕСКО та іншими агентствами ООН. Також ВФМО активно співпрацює з Всесвітньою медичною асоціацією (World Medical Association – WMA), Міжнародною федерацією асоціації студентів-медиків (International Federation of Medical Students Associations – IFMSA) та іншими міжнародними організаціями, відповідальними за поліпшення якості медичної освіти в країнах Європи, США та Великобританії.

ВООЗ / Євробюро та ВФМО в рамках стратегічного партнерства надають підтримку країнам СНД щодо поліпшення якості медичної освіти через створення системи акредитації базової медичної освіти. Ініціативи ВООЗ і ВФМО в межах цього партнерства містять проведення

міжнародних нарад зі створення та впровадження системи акредитації та забезпечення якості медичної освіти в країнах СНД.

Міжнародний досвід та рекомендації ВООЗ і ВФМО підтверджують необхідність створення системи акредитації спеціально для медичної освіти, розробки національних стандартів та нормативного забезпечення її процедури на основі Керівних принципів ВООЗ та ВФМО з акредитації базової медичної освіти.

Нині прийнята Європейська специфікація до Міжнародних стандартів ВФМО з поліпшення якості медичної освіти [5], яка схвалена ВООЗ і Комісією Європейського союзу та рекомендована до використання національними органами в галузі акредитації для створення системи забезпечення якості в медичній освіті.

В Україні вищезазначене було впроваджено нормативно-правовими актами щодо різних видів освіти та розвитку системи безперервного навчання.

У нашій країні безперервна освіта лікарів гарантується законодавчо як освіта дорослих, що є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки [3; 4] та починає розвиватися відповідно до міжнародних рекомендацій.

Складниками освіти дорослих є:

- післядипломна освіта;
- професійне навчання працівників;
- курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації;
- безперервний професійний розвиток;
- будь-які інші складники, що передбачені законодавством,

запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою [3].

У лютому 2019 року набув чинності наказ МОЗ України «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів», в якому зазначено, що безперервний професійний розвиток у сфері охорони здоров'я – це процес безперервний, передбачає навчання та вдосконалення професійної компетентності фахівців після отримання ними вищої освіти у сфері охорони здоров'я та післядипломної освіти в інтернатурі. Це дозволяє фахівцеві підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності відповідно до вимог сфери охорони здоров'я та триває протягом усього періоду професійної діяльності [6].

Водночас розпорядженням Кабінету Міністрів України було затверджено «Стратегію розвитку медичної освіти в Україні [9], в якій щодо реформи післядипломної освіти, зокрема про безперервний професійний розвиток, зазначено, що базується на найкращих міжнародних практиках і має такі завдання:

1. Нормативне регулювання безперервного професійного розвитку.

2. Визначення вимог до провайдерів безперервного професійного розвитку.

3. Надання лікарям права самостійно обирати місце проходження підвищення кваліфікації.

4. Зміна моделі фінансування безперервного професійного розвитку (запровадження моделі, відповідно до якої держава виділятиме певну суму на підвищення кваліфікації кожного лікаря, а не на академії післядипломної медичної освіти).

Щодо видів до- та післядипломної освіти в Україні, у п. 1 ст.8 Закону України «Про освіту» зазначено: «Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів» [3].

Нині кардинально змінилася система генерації і передачі знань, а їх обсяг збільшився. Сьогодні не можна за термін навчання у вищому навчальному закладі (5–6 років) підготувати особу до професійної діяльності на все життя. Як засвідчують фактори, щорічно оновлюється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань. Застарівання знань фахівця, тобто зниження їх на 50%, унаслідок появи нової інформації, як стверджують дослідники з США, за багатьма професіями відбувається менш ніж за 5 років. Для нашої системи освіти потреба в оновленні знав виникає раніше, ніж закінчується навчання [7].

Лікарі всіх спеціальностей незалежно від кваліфікації чи професійного стажу зобов'язані постійно оновлювати та вдосконалювати свої знання, застосовуючи для цього різні види післядипломної освіти (за безумовної підтримки керівництва).

Формальна освіта – це освіта, яка здобувається відповідно до освітніх ліцензованих програм закладів післядипломної освіти і передбачає досягнення здобувачами наперед визначених результатів навчання. Вона розширює й доповнює знання, які отримав фахівець, здобуваючи вищу освіту.

Існують такі форми формальної освіти: очна, дистанційна та очно-дистанційна, вона здобувається в закладах післядипломної освіти з відповідного фаху. Діяльність цих закладів регулюється державою та потребує відповідної ліцензії.

Недоліком формальної освіти є її усталеність, тобто здобувачі не мають вибору форми, методу, тематики та часу навчання.

Неформальна освіта здобувається найчастіше за навчальними програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Вона є гнучкою, дає можливість отримати саме ті знання чи навички, які потрібні конкретному фахівцю в певний час.

Існують такі форми неформальної освіти: очна та дистанційна, її надають недержавні установи, приватні особи – надавачі освітніх послуг, електронні освітні платформи. Діяльність з неформальної освіти не регулюється державою та не потребує відповідної ліцензії.

Недоліками неформальної освіти, по-перше, є те, що лікарі часто не мають інформації щодо тренінгів, вебінарів тощо, а по-друге, що її результати не завжди враховуються при атестації на відміну від результатів формальної освіти.

Інформальна освіта (самоосвіта) передбачає самостійне здобуття людиною певних знань та (або) навичок, під час повсякденної, професійної, громадської або іншої діяльності, спілкування з родиною чи дозвілля. Вона не завжди цілеспрямована та структурована, не фіксується документально, проте сприяє розширенню професійних знань та вмінь та є однією з ключових компетентностей особистості.

Формами інформальної освіти є лекції, відеоуроки, медіа-консультації, спілкування в сім'ї, з колегами, читання фахових журналів, перегляд телебачення, відео, бесіди. Самоосвітою людина може займатися в будь-якому місці та будь-який час незалежно від інституцій.

Недоліком інформальної освіти є те, що її результати не враховуються при атестуванні.

Різні види освіти мають переваги й недоліки, вони повинні застосовуватися в поєднанні для всебічного та якісного підвищення професійного рівня.

Отже, беручи до уваги специфіку медичної освіти, яка обумовлена тісним взаємозв'язком із системою охорони здоров'я, вимогами до навчання, підготовки на післядипломному рівні, освітніх ресурсів, оцінки клінічної компетентності, створення сучасної ефективної системи безперервного навчання лікарів та забезпечення якості медичної освіти з урахуванням міжнародних рекомендацій за консультативної підтримки ВФМО і залученні експертів ВООЗ є надто необхідним, для поліпшення охорони здоров'я громадян України. Це сприятиме досягненню цілей щодо встановлення підвищених стандартів задля конкурентоспроможності національної системи медичної освіти.

Література:

1. Белікова І. В., Ісламзаде І. Ф. Формування професійних компетенцій магістрів медицини в аспекті розвитку системи громадського здоров'я в Україні / І.В. Белікова, І.Ф. Ісламзаде, А.В. Костріков, Н.О. Ляхова, М.В. Хорош. *Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні»* (21 березня 2019 року). Полтава, 2019. С. 12-13.

2. Ждан В. М. Впровадження дистанційної освіти на кафедрі сімейної медицини і терапії / В. М. Ждан, М. Ю. Бабаніна, М. В. Ткаченко. *Медична освіта*. 2017. № 1. С. 19–22.

3. Закон України «Про світу» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n882>
4. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Міжнародні стандарти ВФМО щодо поліпшення якості в медичному освіті (Європейська специфікація). URL : https://www.researchgate.net/publication/259670980_mezdunarodne_standartyvfmo_ulucseniukacestva_v_medicinskom_obrazovanii_evropejskaa_specifikaci
6. Наказ МОЗ України «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів». URL : <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-22022019--446-dejaki-pitannja-bezperernogo-profesijnogo-rozvitku-likariv>
7. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка: Національний інститут стратегічних досліджень URL : <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>
8. Романова А. П., Голованова І. А., Ляхова Н. О., Белікова І. В., Хорош М. В. Веб-семінари як оперативний та економічно доцільний засіб дистанційного навчання в післядипломній освіті лікарів. *Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні»* (21 березня 2019 року). Полтава, 2019. С. 184-186
9. Стратегія розвитку медичної освіти в Україні (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 р. № 95-р). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95-2019-%D1%80>
10. Шатун В. Т. Концепція навчання впродовж життя як визначальний елемент стратегії європейського союзу щодо формування конкурентоспроможного суспільства. *Наукові праці. Державне управління*, 2016. Вип. 269. Т. 281. С. 118-122
11. Ющук Н. Д., Мартынов Ю. В. Непрерывное обучение врачей – требование современной практики здравоохранения. *Медицинское образование и профессиональное развитие*, 2013. №1 (11). С 16-25.
12. World Federation for Medical Education. Postgraduate Medical Education WFME Global Standards for Quality Improvement. Copenhagen, 2003. 30 p.
13. WHO/WFME Guidelines for Accreditation for Basic Medical Education. Geneva/Copenhagen, 2005. 14 p.